

Těšín jako porodní asistent obnovené Jednoty bratrské

David Floryk

Moje přednáška není historická, neb nejsem historik, ba nejsem ani Slezan – přijíždím z moravské části Ostravy. Je to spíš několik takových postřehů, které mne na zdejší historii poutají jako člověka kousek „odjinud“.

My se dnes zabýváme především Těšínskem, tedy onou východní částí českého Slezska, která má až dodnes duši česko – polskou, jak o tom byla dnes dopoledne na mnoho způsobů řeč. Západní Slezsko táhnoucí se od Jeseníků přes Krnov a Bruntál k Opavě bývalo až do poválečného odsunu z většiny německé. O této druhé půli Slezska bude řeč zejména na oné „Krnovské“ části naší konference.

Průsečíkem, v němž se obě tyto slezské enklávy – tyto dvě plíce jednoho organismu – stýkají, je právě Ostrava - město na soutoku Odry a Ostravice, kteréžto řeky tvoří část přirozené zemské hranice. Obě řeky, stékající se pod bájným Landekem, vytvářejí hluboký moravský klín, vražený od jihu do Slezského podbřišku právě až k Ostravě, která sama má dodnes svou Moravskou i Slezskou část.

Kostel milosti

Je pro mne velikou radostí, že jsme dnes mohli navštívit tento chrám – a že jej v rámci této konference navštěvujeme právě letos, kdy si těšínská církev připomíná 300 let od chvíle, kdy byl v roce 1709 - jako jeden z takzvaných „kostelů milosti“ vyvdorován na tehdejší vrchnosti – aby se posléze stal jedním z nejvýznamnějších středisek pietismu ve střední Evropě.

Právě tento chrám – a dění, jež v něm probíhalo a především lidé, kteří v něm sloužili – totiž významně ovlivnil tajné nekatolíky v Čechách a na Moravě a nesmazatelně se zapsal do raných dějin obnovené Jednoty bratrské.

Výstavba kostela byla vynucena politickým tlakem švédského krále, který v roce 1709 donutil habsburského císaře Josefa I., aby začal plnit podmínky tzv. Altranstädtské konvence, zlepšující postavení evangelíků ve Slezsku. Císař byl tak donucen povolit výstavbu 6 velkých evangelických kostelů, mezi nimi i tento, který je dodnes největším evangelickým kostelem v Polsku. Základní kámen byl položen v říjnu 1710, kdy byl kostel nazván „Ježíšův kostel“. Dokončen byl výstavbou věže roku 1772.

Radost evangelíků z nového kostela byla obrovská. Do těšínského kostela přicházelo přes 40 tisíc evangelíků z Těšínska a mnozí další tajně z Opavska, Kravařska, Krnovska, ba až z Valašska. Putovali několik desítek kilometrů pěšky nebo na koňských povozech.

Jak souvisí Těšín s obnovenou Jednotou bratrskou?

Počátkem 18. století zažili tajní evangelíci, potomci staré Jednoty bratrské a povětšinou německy mluvící Moravané ze Suchdolska, duchovní probuzení. Hospodinu se tehdy zalíbilo navštívit a obcerstvit svůj soužený lid. Vyvolil slabé, aby zahanbil silné.

Ze zapomenutých moravských obcí Bůh povolal několik set mužů a žen, aby skrze ně pohnul dějinami – duchovní stopy „Moravské církve“ (MORAVIAN CHURCH) jsou dodnes patrné na mnoha místech celého světa.

Podivuhodné Boží jednání, svrchovaně překračující hranice, tradice, církevní řády, jazyky, národy. Boží probuzení proměňuje celé vesnice, mění životní styl, nově formuje zbožnost lidí, z vychladlých evangelíků činí vášnivé evangelikály.

Jednou z knih, které byly na Kravařsku tajně opatrovány a čteny, byl i Komenského katechismus, který zvláště pro své bývalé ovečky z Fulneka a Suchdolu a jejich potomky Komenský sepsal a vydal v roce 1661 v Amsterdamu. Katechismus byl psán německy – neboť lidé, jímž Komenský sloužil a jímž svůj spis odkázal, byli etničtí Němci, usedlí na Kravařsku už po staletí.

Tajným evangelíkům ze Suchdolska byly cesty do Těšína nadevše drahé a snášeli kvůli nim útrapy, protože v Těšíně mnozí z nich našli jistotu spasení a odvahu veřejně se hlásit ke jménu Pána Ježíše.

V jednom ze zápisů z té doby se praví: *„Jakmile zjistili, že v Těšíně je evangelický kostel, začali přicházet – nejprve v malém počtu, později ve větším – aby si poslechli, čemu se tam vlastně vyučuje. Když tu pak uslyšeli něco úplně jiného, než co se u nich učilo, a kázání evangelia brzy získalo v jejich srdcích své jisté místo, ... začali žít zcela nový život a houfně přicházivali do Těšína. Když si to jejich vrchnost uvědomila, tak všem a každému zvláště nejprve po dobrém a později tvrdými hrozbami zakázala do Těšína docházet. Ti ubozí lidé nicméně ... se nenechali zastavit, ... a mnozí na zpáteční cestě z Těšína byli uvrženi do strašných vězení, zbiti a dokonce hrozně svázáni ...“*

Pastor Steinmetz

Jedním z nejvýznamnějších duchovních pilířů oné doby byl těšínský pastor Johann Adam Steinmetz (1689 – 1762), muž, jehož historik Daniel Spratek právem nazývá „porodním asistentem obnovené Jednoty bratrské“.

Roku 1720, ve věku 31 let, byl Steinmetz povolán do Těšína jako správce evangelického kostela. Jeho starší spolupracovník a přítel o něm napsal: *„Je to mladý muž, ... má mimořádné obdarování, proto nám ho náš nejdobrotivější Stvořitel poslal. Jak příroda, tak milost jej znamenitě ozdobily. A Pán je s ním; v důsledku toho ďábel a pekelná rota jsou proti němu.“*

Pietističtí pastoři v čele se Steinmetzem za podpory místní evangelické šlechty rozvinuli v Těšíně dílo duchovní obnovy: kromě kázání podporovali setkání v soukromých obydlích, podnikali cesty po Slezsku, aby navštěvovali v diaspoře evangelíky. Dbali, aby se lidem dostaly do rukou dobré protestantské spisy.

Každou neděli se v Ježíšově kostele konalo několik bohoslužeb. Pastor Steinmetz sám nevládl žádným slovanským jazykem, postaral se však, aby se v kostele kázalo v němčině i v polštině, zpočátku i v češtině; lidé přicházeli zdaleka a čekali před kostelem, až na ně přijde řada, přičemž nadšeně zpívali nábožné písně.

Když později jednoho ze suchdolanů vyslyšali, co ho do Těšína táhlo, vyznal: *„Ještě nikdy jsem neslyšel takto vyvyšovati jméno Pána Ježíše!“*

David Nitschmann, pozdější biskup obnovené Jednoty, měl se Steinmetzem duchovní rozhovor o Vánocích 1722, který popsal takto: *„Když jsem s ním rozmlouval, bylo mé srdce velice uklidněno výkladem učení o zásluhách Spasitele, že ubohý hříšník, takový, jaký je, může přijít pouze k němu, a bude přijat. Mým bratřím jsem pak řekl: »Co jsem slyšel a co jsem zakusil ve svém srdci, to nemohu slovy vyjádřit, měli byste tam sami jít a slyšet.«“*

Podle slov Zinzendorfových právě Steinmetz *„... byl tím nástrojem, který našim prvním exulantům vymluvil ducha sektářství“* a „vložil na šíje učedníků nejlahodnější jho“.

Ó, kéž by nám Pán dnes daroval kazatele, kteří by kázáním Božího Slova na šíje svých posluchačů vkládali ono nejlahodnější jho učednictví!

Těšín – Ochranov

Mnozí duchovně probuzení Moravané, kteří sedávali na kázáních v Těšíně, rozhodli se kvůli velkému pronásledování opustit domov a odejít do exilu. Moravský Mojžíš „Kristián David“ část z nich postupně odvádí do Saska na panství hraběte Zinzendorfa, kde vzniká Ochranov a kde probuzení

vydává své nejlepší plody v podobě obnovené Jednoty bratrské a její celosvětové misie – která byla nejrozsáhlejší misijní činností od dob novozákonní církve. Z Božího úradku tak dochází k duchovnímu propojení původní převážně české Jednoty Bratří s obnovenou „Ochranovskou“ Jednotou těchto německých Moravanů.

Jaké národnosti byl sám pastor Steinmetz? On sám by této otázce pravděpodobně příliš nerozuměl – byly doby, kdy tyto věci lidé chápali jinak než dnes: byl Slezan, mluvil německy a byl poddaným rakouského císaře.

A tak se stalo, že slezský pietistický pastor Steinmetz v polském Těšíně v luteránském kostele kázal německy duchovním potomkům Moravana Komenského, aby pak ti posléze v Sasku obnovili Jednotu bratrskou, zrozenou o 200 let dříve v samém srdci Čech ...

Skryté semeno, v slzách zasévané Janem Amosem o generaci dříve, k životu nesměle probuzené osobním svědectvím obráceného horlivce Kristiána Davida, bylo mocným pastýřským pomazáním těšínského pastora Steinmetze přivedeno k rozkvětu, aby pak v Ochranově pod apoštolským vedením Zinzendorfovým vydalo přebohaté plody v podobě modlitby a misie.

Hle, křižovatka duchovních tradic, kultur, jazyků a národností *par excellence!* Jedna ze studnic v naší historii, které čekají na své vyčištění a znovunaplnění: bývaly doby, kdy jazyk lidi nerozděloval, kdy Češi, Němci i Poláci, Slezané i Moravané, stáli svorně pod Kristovým křížem!

O Steinmetzovi se také traduje, že právě on je autorem onoho slavného bonmotu - když jej král Fridrich Veliký vyzval, aby mu v několika málo jasných slovech podal důkaz o pravdivosti křesťanského náboženství, Steinmetz mu stručně odpověděl: „Židé, Vaše Veličenstvo.“ Mínil tím, že dějiny židovského národa jsou důkazem pravdivosti Bible a křesťanství. Nevíme, je-li ta historka pravdivá – a sami víte, že tato věta je připisována mnoha historickým osobnostem, nicméně skutečnost, že je zmiňována i u Steinmetze, ukazuje, jak smýšlel – a také jaký vliv měl.

V Suchdole nezbylo po ochranovských nic. Zanechali tak své majetky – jedna z polorozbořených usedlostí dodnes stojí na horním konci vesnice. Jejich kontakty s těmi, kteří zůstali na Moravě, postupně slábly a předěl v historii završil poválečný odsun německy mluvících Suchdolanů.

Moravští bratři, jejich misie a jejich evangelium, patří k tomu největšímu, co daly naše země Evropě a lidstvu. V této historii má - z Boží milosti své místo i Těšín.

Předneseno 21. února 2009 v Ježíšově kostele v Cieszyne v rámci setkání ZBOŘIT HRADBY MLČENÍ